

Vilniaus universiteto Teisės fakultetas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Strateginio planavimo komitetas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Alumni draugija

NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS

TEISĖ:

PRAEITIS, DABARTIS IR ATEITIS

Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys

Liber Amicorum

profesoriui

JONUI PRAPIESČIUI

VILNIUS, 2012

Rekomenduota spausdinti
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto tarybos
2011 m. lapkričio 10 d. posėdyje (protokolas Nr. 2)

Recenzentai	Vyriausiasis mokslinis redaktorius
Prof. dr. GEDIMINAS MESONIS Konstitucinio Teismo teisėjas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra	Prof. habil. dr. GINTARAS ŠVEDAS Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros vedėjas
Prof. dr. ARMANAS ABRAMAVIČIUS Konstitucinio Teismo teisėjas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedra	
Doc. dr. GIEDRĖ LASTAUSKIENĖ Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra	
Rinkinio autoriai	
RITA ALIUKONIENĖ ARVYDAS ANDRUŠKEVIČIUS AGNĖ BARANSKAITĖ EGIDIJUS BIELIŪNAS DANGUOLĖ BUBLIENĖ TOMAS DAVULIS ROMUALDAS DRAKŠAS ANNA DRAKŠIENĖ GINTARAS GODA ANDREJ GORBATKOV JAUNIUS GUMBIŠ INDRĖ ISOKAITĖ GABRIELĖ JUODKAITĖ-GRANSKIENĖ PRANAS KUČONIS EGIDIJUS KŪRIS JEVGENIJ MACHOVENKO ELZĖ MATULIONYTĖ AISTĖ MEDELIENĖ REMIGIJUS MERKEVIČIUS ARŪNAS MEŠKA ILONA MICHAILOVIČ VYGANTĖ MILAŠIŪTĖ	VYTAUTAS MIZARAS ZENONAS NAMAVIČIUS VYTAUTAS NEKROŠIUS AUGUSTINAS NORMANTAS JURGITA PAUŽAITĖ-KULVINSKIENĖ DAIVA PETRYLAITĖ REGINA PRAPIESTIENĖ DARIUS PRAPIESTIS DEIMILĖ PRAPIESTYTĖ JURGITA RANDAKEVIČIŪTĖ GINTAUTAS SAKALAUSKAS RIMANTAS SIMAITIS DEIVIDAS SOLOVEIČIKAS BRONIUS SUDAVIČIUS EGIDIJUS ŠILEIKIS HAROLDAS ŠINKŪNAS GINTARAS ŠVEDAS VIKTORAS TIAŽKIJUS VAIDOTAS A. VAIČAITIS AGNĖ VERŠELYTĖ ANDŽELIKA VOSYLIŪTĖ INDRĖ ŽVAIGŽDINIENĖ

TURINYS

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros profesoriaus, socialinių mokslų (teisės) daktaro JONO PRAPIESČIO <i>Curriculum Vitae</i>	11
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros profesoriaus, socialinių mokslų (teisės) daktaro JONO PRAPIESČIO mokslinių publikacijų bibliografija ir kita mokslinė veikla	41
I. BAUDŽIAMOJI TEISĖ	59
DEIMILĖ PRAPIESTYTĖ Baudžiamoji teisė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procese dėl prejudicinio sprendimo priėmimo	61
DARIUS PRAPIESTIS Galimybė sujungti Baudžiamojo kodekso 189 ir 216 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis	75
REGINA PRAPIESTIENĖ Baudžiamoji teisė aplinkos apsaugoje	88
GINTARAS ŠVEDAS Tarptautinės teisės reikšmė ir įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje	100
EGIDIJUS BIELIŪNAS Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas kvalifikuojant nusikalstamas veikas	113
RITA ALIUKONIENĖ Nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata	130
ANDŽELIKA VOSYLIŪTĖ Kišenvagystės samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai	144
II. KONSTITUCINĖ TEISĖ	161
EGIDIJUS KŪRIS Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. Pirmosios patirtys	163
EGIDIJUS ŠILEIKIS Apkaltos formų įžvalgos kaltinimo pažeidus teisę kontekste	183
HAROLDAS ŠINKŪNAS Ar speciali teisėjų institucija turėtų būti sudaroma vien tik iš teisėjų?	201
AUGUSTINAS NORMANTAS Ombudsmenų vaidmuo įgyvendinant konstitucinį atsakingo valdymo principą	212

VAIDOTAS A. VAIČAITIS	
1949 m. vasario 16-osios Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija ir jos reikšmė Lietuvos Respublikos teisei sistemai	228
AGNĖ BARANSKAITĖ	
Konstitucinio teismo kaip trečiosios teisminės valdžios atšakos įtaka Lietuvos teisei sistemai	243
III. ADMINISTRACINĖ TEISĖ, FINANSŲ TEISĖ, APLINKOS APSAUGOS TEISĖ	277
ARVYDAS ANDRUŠKEVIČIUS	
Atsakomybės institutas – administracinės teisės mokslinių tyrimų ir pedagogikos objektas	279
JURGITA PAUŽAITĖ-KULVINSKIENĖ	
Taikos sutarties sudarymo problemos ir perspektyvos Lietuvos administraciniame procese	292
BRONIUS SUDAVIČIUS	
Savivaldybių mokestinė kompetencija: savivaldybių tarybų veikla įgyvendinant mokesčių įstatymus	309
AISTĖ MEDELIENĖ	
Principai kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokestinius ginčus	321
INDRĖ ŽVAIGŽDINIENĖ	
Teisinė žalos aplinkai samprata	343
IV. CIVILINĖ TEISĖ IR CIVILINIS PROCESAS, DARBO TEISĖ	361
VYTAUTAS MIZARAS	
Teisė į šeimos gyvenimą: konstituciniai ir civiliniai teisiniai aspektai	363
VYTAUTAS NEKROŠIUS	
2011 metų civilinio proceso novelos. Ar pasiekti kelti tikslai?	380
RIMANTAS SIMAITIS	
Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų plėtra Lietuvos civiliniame procese	396
TOMAS DAVULIS	
Seksualinio priekabiavimo sąvokos darbo ir baudžiamojoje teisėje	419
DAIVA PETRYLAITĖ	
Jurisdikcinis pažeistų darbo teisių gynimas: teoriniai ir praktiniai aspektai	430
V. BAUDŽIAMASIS PROCESAS, BAUSMIŲ VYKDYMO TEISĖ, KRIMINOLOGIJA	439
GINTARAS GODA	
Galimybė įgyvendinti baudžiamojo proceso uždavinius baudžiamąją bylą užbaigiant sandoriais	441
PRANAS KUČONIS	
Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo probleminiai aspektai	454

REMIGIJUS MERKEVIČIUS, ARŪNAS MEŠKA	
Ikiteisminio tyrimo teisėjo konstitucinės kompetencijos ribos	482
ANDREJ GORBATKOV, GABRIELĖ JUODKAITĖ-GRANSKIENĖ	
Kompleksinės ir komisijinės ekspertizės (objektų tyrimai) Lietuvoje: baudžiamosios procesinės aktualijos ir problemos	517
GINTAUTAS SAKALAUSKAS	
Ar reikalingas Lietuvai probacijos įstatymas?	532
ANNA DRAKŠIENĖ, ROMUALDAS DRAKŠAS	
Kai kurie nepilnamečių nusikalstamumo kontrolės klausimai	549
ILONA MICHAILOVIČ	
Šiuolaikinio miesto gyventojų saugumo jausmas ir nusikalstamumo baimės prevencija	567
VI. TEISĖS TEORIJA IR ISTORIJA	583
JEVGENIJ MACHOVENKO	
Laukinės gyvūnijos teisinė apsauga Lietuvos Statutuose – viešojo ar privataus intereso gynimas?	585
ZENONAS NAMAVIČIUS	
Joachimo Lelevelio teisinės pažiūros. Lietuviški akcentai	596
JAUNIUS GUMBIS	
Teisės samprata: teisės ribų nustatymo problematika	610
VIKTORAS TIAŽKIJUS	
Baudžiamosios teisės sistemos organizacija	626
VII. EUROPOS SĄJUNGOS IR TARPTAUTINĖ TEISĖ	635
DEIVIDAS SOLOVEIČIKAS	
Reabilitacijos doktrina viešųjų pirkimų teisėje	637
VYGANTĖ MILAŠIŪTĖ	
Juridinių ir fizinių asmenų lygiateisiškumo baudžiamajame procese problema: teisė neduoti parodymų prieš save pagal Europos Tarybos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnį	663
DANGUOLĖ BUBLIENĖ	
Nesąžiningų sąlygų kontrolė: ar tikėtini greiti reguliavimo pokyčiai?	680
ELZĖ MATULIONYTĖ, JURGITA RANDAKEVIČIŪTĖ	
Europos Sąjungos taikomos ribojamosios priemonės ir teisė į teisingą teismą	697
AGNĖ VERŠELYTĖ	
Pacientų teisė į tarpvalstybines sveikatos priežiūros paslaugas – iliuzija ar realybė?	712
INDRĖ ISOKAITĖ	
Žmonių paieškos ir gelbėjimo jūroje operacijų teisiniai aspektai	727

VAIDOTAS A. VAIČAITIS

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros docentas
Socialinių mokslų (teisės) daktaras

1949 M. VASARIO 16-OSIOS LIETUVOS LAISVĖS KOVOS SAJUDŽIO TARYBOS DEKLARACIJA IR JOS REIKŠMĖ LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINEI SISTEMAI

Straipsnyje nagrinėjamas 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Deklaracijos turinys ir aptariama šio teisės akto vieta Lietuvos teisės aktų sistemoje. Straipsnyje šis teisės aktas pagal savo svarbą yra lyginamas su kitais svarbiausiais Lietuvos steigiamojo pobūdžio aktais: 1918 m. vasario 16-iosios ir 1990 m. kovo 11-osios aktais. Deklaracijos turinys atskleidžiamas išskiriant jos steigiamąją, tarptautinę ir demokratinę klauzules. Straipsnis baigiamas išvadomis: 1949 m. įkurta Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba buvo viešintelis teisėtą organas, sovietų okupacijos metu išreiškęs lietuvių tautos valią ir siekęs nepriklausomybės atkūrimo; Deklaracija dėl savo steigiamojo pobūdžio ir konstitucinio turinio gali būti vertinama kaip virš(supra)konstitucinis aktas; Deklaracijos steigiamasis pobūdis yra silpnesnis nei 1918 m. vasario 16-osios ir 1990 m. kovo 11-osios aktų, nes šiuo dokumentu nebuvo atkurtas Lietuvos valstybingumas; didelę įtaką Deklaracijos turiniui ir formai padarė VLIK'o 1944 m. vasario 16-osios atsisaukimas ir 1946 m. balandžio 23 d. Pietų Lietuvos partizanų deklaracija.

Įvadas

Kai Lietuvos Respublikos Seimas 1999 m. sausio 12 d. priėmė įstatymą, kuriuo Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (LLKS) Tarybos 1949 m. vasario 16-osios Deklaracija (toliau – Deklaracija), pabrėžiant jos reikšmę Lietuvos valstybės tęstinumui, buvo pripažinta Lietuvos valstybės teisės aktu¹ (vėliau šios Deklaracijos signatarų statusas buvo prilygintas 1990 m. kovo 11-osios akto signatarų statusui², o LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkui Jonui Žemaičiui-Vytautui buvo suteiktas valstybės vadovo statusas (šios pareigos jam buvo pripažintos nuo 1949 m. vasario 16 d. iki jo mirties 1954 m. lapkritį)³), atsirado

ne tik istorinis, bet ir praktinis gilesnių šio dokumento teisės studijų poreikis. Reikia pasakyti, kad iki šiol šis svarbus dokumentas sulaukė nepelnytai mažai dėmesio, todėl ateityje būtina reikėtų nustatyti aiškiai jo vietą Lietuvos teisės šaltinių sistemoje ir išanalizuoti jo sąsajas su kitais pamatiniais Lietuvos teisės aktais, visų pirma su 1918 m. vasario 16-osios ir 1990 m. kovo 11-osios aktais⁴. Kol kas čia tik konstatuosime, kad 1949 m. vasario 16-osios Deklaracija, panašiai kaip ir minėti kiti du pamatiniai dokumentai, yra steigiamojo pobūdžio aktas. Kartu galima priminti, kad 1940 m. birželio 15 d. Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą ji prarado ne tik nepriklausomybę, bet ir galimybę atkurti 1926 m. gruodžio perversmu sustabdytą demokratinę valdymo formą, todėl Deklaracija tarsi bandyta užpildyti šią spragą. 1941 m. birželio 22 d. Vokietijai užpuolus Tarybų Sąjungą, Lietuvoje įvyko sukilimas prieš sovietinį okupantą, ir birželio 23 d. Lietuvos Laikinoji Vyriausybė paskelbė „Nepriklausomybės atstatymo deklaraciją“⁵, todėl pastaroji neabejotinai taip pat yra steigiamasis Lietuvos valstybės tęstinumą garantuojantis teisės aktas, tačiau jis pagal Lietuvos konstitucingumo tradiciją negali būti vertinamas kaip lygiavertis su 1918 m. vasario 16 d. aktu ar 1949 m. Deklaracija Lietuvos konstitucinis aktas jau vien dėl to, kad jame nėra demokratinės klauzulės. Vis dėlto čia svarbu konstatuoti, kad 1941 m. birželio 23 d. deklaracijos nuorodos į „tautinę vienybę“ ir „socialinį teisingumą“ atsispindi ir beveik po aštuonerių metų (1949 m.) Lietuvos partizanų vadų priimtame dokumente.

Prieš pradėdant kiek detaliau nagrinėti Deklaracijos tekstą būtina pastebėti, kad tas tekstas neatsirado tuštumoje. Dar vokiečių okupacijos metais, 1943 m. lapkričio 23 d., Kaune įvairių Lietuvos politinių partijų atstovai įkūrė aukščiausiąją pasipriešinimo okupacijoms vadovaujančią instituciją – Vyriausiąją Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą (VLIK). 1944 m. vasario 16 d. VLIK'as išplatino dešimties punktų atsisaukimą „Į lietuvių tautą“, kuriame išreikštas siekis atkurti demokratinę Lietuvos santvarką ir konstatuojama, kad [dėl sovietinės ir vokiečių okupacijos] „suvereninė Lietuvos valstybė <...> nėra išnykusi, tik suvereninių valstybės organų veikimas yra laikinai sutrukdytas“ bei kad „pertrauktas Lietuvos valstybės suvereninių organų veikimas 1941 m. birželio 23 d. Tautos sukilimu ir Laikinosios Vyriausybės veikimu buvo laikinai atkurtas“; taip pat konstatuojamas Lietuvos valstybingumo tęstinumas: „Lietuvą iš okupacijos išlaisvinus, ir toliau veikia 1938 m. Lietuvos Konstitucija, kol ji teisėtu keliu bus atitinkamai pakeista“⁶.

4 Iš teisės mokslininkų kol kas šį teisės aktą nagrinėjo tik Vytautas Sinkevičius straipsnyje „Įstatymo dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos vaidmuo ir vieta Lietuvos teisės sistemoje“, žr.: *Parlamento studijos* (mokslo darbai). 2004, Nr. 1, p. 15–27.

5 Šios deklaracijos tekstas: „Susidariusi Laikinoji ir naujai atgimstančios Lietuvos vyriausybė šiuo skelbia atstatanti laisvą ir nepriklausomą Lietuvos valstybę. Prieš viso pasaulio tyrąją sąžinę jaunoji Lietuvos valstybė entuziastingai pasižada prisidėti prie Europos organizavimo naujais pagrindais. Žiauraus bolševikų teroro iškankinta lietuvių tauta ryžtasi kurti savo ateitį tautiniais vienybės ir socialinio teisingumo pagrindais.“ 1941 m. birželio 23 d. Lietuvos Laikinosios Vyriausybės priimto ir paskelbto pareiškimo „Nepriklausomybės atstatymo deklaravimas“ pripažinimo Lietuvos valstybės teisės aktu įstatymo projekto priedas. Priėjimas per internetą [žiūrėta 2011 10 18]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105972&p_query=&p_tr2=.

6 Ši VLIK'o Deklaracija dar laukia teisinio ir politinio įvertinimo. Deklaracijos tekstą žr.: *Į laisvę*. 1944.II.16, Nr. 3 (26). Ekstra laida. Plačiau taip pat žr., pavyzdžiui: JEGELEVIČIUS, S. Parlamentarizmo idėja antinacinio pasipriešinimo kontekste. *Parlamento studijos* (mokslo darbai). 2004, Nr. 1, p. 59.

1 Valstybės žinios, 1999, Nr. 11-241.

2 Valstybės žinios, 2010, Nr. 148-7565.

3 Valstybės žinios, 2009, Nr. 30-1166.

1944 metų balandžio–birželio mėnesiais gestapo surengti areštai suardė VLIK'o organizacijos veiklą Lietuvoje⁷, o po keleto mėnesių iš Lietuvos pasitraukus vokiečių okupantui į jos teritoriją vėl įžengė sovietų kariuomenė, todėl šalyje iš karto prasidėjo partizaninis karas su sovietiniu okupantu, kuris truko iki 1953 m., kai buvo sunaikintas centralizuotas rezistencinis pasipriešinimas. Šiame kontekste svarbu paminėti pirmąją – 1946 m. balandžio 23 d. Pietų Lietuvos partizanų vadų paskelbtą „Lietuvos Partizanų Vadų suvažiavimo deklaraciją“, kurioje buvo suformuluoti 8 principai, pagal kuriuos „atstatytoji Lietuva ateityje turėtų tvarkytis: 1. Lietuvos valstybinė santvarka – laisva demokratinė; 2. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai; 3. Lietuvos valdymas vykdomas per laisvais demokratiniais rinkimais išrinktą Seimą ir jo sudarytą Vyriausybę; <...> 6. Krašto vidaus statutą ir reformų reikalą ir ryšius su užsienio valstybėmis sprendžia Seimas, vadovaudamasis tautos daugumos pareikšta valia, priimdamas dėsiningus išmintingus mažumos pageidavimus ir derindamasis su Suvienytų Nacijų pareikštais principais; 7. Lietuvos Komunistų partija negali būti pripažinta teisine partija, nes jos siekiai ne demokratiniai, bet diktatūriniai ir ji <...> prisidėjo prie lietuvių tautos nepriklausomybės atėmimo ir tapo dešimčių tūkstančių geriausių Lietuvos sūnų nužudymo bei ištrėmimo kaltininke <...>; 8. Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas visomis išgalėmis remia Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pastangas atkurti sutrukdytą Lietuvos nepriklausomybę <...>“⁸.

Nesileidžiant šiame straipsnyje į ilgesnį istorinį diskursą svarbu paminėti, kad keletą metų trukęs partizaninių dalinių centralizacijos siekis buvo vainikuotas 1949 metais, kai tų metų vasario 2–22 dienomis pavyko sušaukti Lietuvos partizanų vadų suvažiavimą, kuriame dalyvavo atstovai iš visos Lietuvos ir kurio metu organizuotas pasipriešinimas sovietinei okupacijai pavadintas Lietuvos laisvės kovos sąjūdžiu, partizanai pradėti vadinti „laisvės kovotojais“ bei suformuluotas Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tikslas – atkurti Lietuvos nepriklausomybę ir demokratiją⁹. Vasario 10 d. Šiaulių apskrityje (dabar – Radviliškio rajonas) Minaičių kaime įrengtame Prisikėlimo apygardos vado Leonardo Grigonio-Užpalio bunkeryje prasidėjo darbas, kurio metu buvo išrinkta LLKS Taryba, vienijanti visų partizaninio pasipriešinimo sričių Lietuvoje štabus¹⁰, ir 1949 m. vasario 16 d. priimta Deklaracija, kurią pasirašė aštuoni posėdžio dalyviai, sričių vadai, kartu ir sudarę šią Tarybą: Jonas Žemaitis-Vytautas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Juozas Šibaila-Merainis, Aleksandras Grybinas-Faustas, Vytautas Gužas-Kardas, Bronius Lišys-Naktis, Leonardas Grigonis-Užpalis ir Petras Bartkus-Žadgaila. Tuo pačiu buvo sudarytas ir LLKS Tarybos Prezidiumas: Jonas Žemaitis-Vytautas – Prezidiumo

Pirmininkas, sričių vadai Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Juozas Šibaila-Merainis ir Leonardas Grigonis-Užpalis – Pirmininko pavaduotojai¹¹.

Deklaracija kartu su kitais Lietuvos partizanų vadų suvažiavime priimtais dokumentais sudarė teisinį ir politinį Lietuvos ginkluotojo pasipriešinimo pagrindą, suteikė laisvės kovoms naują pobūdį, įteisino LLKS kaip visuotinio organizuoto ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai organizaciją, o jos Tarybą – kaip vienintelę teisėtą valdžią okupuotos Lietuvos teritorijoje. Deklaraciją sudaro Preambulė ir 22 punktai (straipsniai). Dėl šio akto svarbos šiame tyrime būtina jį visą pacituoti:

LIETUVOS LAISVĖS KOVOS SAJŪDŽIO TARYBOS DEKLARACIJA

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, atstovaudama visas Lietuvos teritorijoje esančias vieningos vadovybės vadovaujamas karines visuomenines grupuotes, būtent: a) Pietų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Dainavos ir Tauro apygardas, b) Rytų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Algimanto, Didžiosios Kovos, Vyčio ir Vytauto apygardas, c) Vakarų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Kęstučio, Prisikėlimo ir Žemaičių apygardas, tai yra, reikšdama lietuvių tautos valią, pakartodama Vyriausiojo Lietuvos Atstatymo Komiteto 1946. VI.10. Deklaraciją, BDPS 1947.V.28. nutarimuose ir BDPS Deklaracijoje Nr. 2 paskelbtus pagrindinius principus bei juos papildydama nutarimais, priimtais 1949.II.10. BDPS Prezidiumo ir BDPS Karo Tarybos jungtiniame posėdyje, s k e l b i a :

1. LLKS Taryba, remdamasi BDPS Prezidiumo ir BDPS Karo Tarybos jungtinio posėdžio 1949.II.10. nutarimais, okupacijos metu yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai.

2. LLKS Tarybos ir jos Prezidiumo būstinė yra Lietuvoje.

3. Valstybinė Lietuvos santvarka – demokratinė respublika.

4. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai.

5. Lietuvos valdymas vykdomas per laisvais, demokratiniais, visuotiniais, lygiais, slaptais rinkimais išrinktą Seimą ir sudarytą Vyriausybę.

6. Nuo okupacijos pabaigos ligi susirenkant demokratiniam Lietuvos Seimui, įstatymų leidžiamąją galią turi Laikinoji Tautos Taryba.

7. Laikinąją Tautos Tarybą sudaro: visų vieningoje vadovybėje Lietuvoje ir užsienyje kovojančių sričių, apygardų, rinktinių, aukštųjų mokyklų, kultūrinių, religinių organizacijų bei sąjūdžių ir tautoje atramą turinčių politinių partijų atstovai, prisilaikant proporcingo atstovavimo principo.

8. Atstčius Lietuvos Nepriklausomybę, ligi susirenkant Seimui, Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas eina LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkas.

9. Laikinoji Lietuvos Vyriausybė sudaroma LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininko pavedimu. Vyriausybė atsakinga prieš Laikinąją Tautos Tarybą.

11 Žr., pavyzdžiui: GAŠKAITĖ–ŽEMAITIENĖ, N. *Žuvusiųjų Prezidentas*. LGGRTC, 1998, p. 182.

7 LABANAUSKAS, R. VLIK'as 1943–1945 metais: nacių ir sovietų pinklėse. *XXI amžius*. 2006 m. sausio 11 d., Nr. 3(1403).

8 Tai buvo pirmas rimtas bandymas centralizuoti partizanų struktūras, sujungiant Dainavos ir Tauro apygardas ir sudarant Pietų Lietuvos partizanų štabą. Deklaracijos tekstą žr.: *Laisvės varpas*. 1946 m. gegužės 5 d., Nr. 6(8).

9 GAŠKAITĖ, N. Pasipriešinimo istorija. 1944–1953 metai. *Aidai*. 1997, p. 109–113.

10 Vakarų Lietuvos (Jūros), Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo), ir Pietų Lietuvos (Nemuno). Žr.: ten pat, p. 110.

10. Lietuvių veiklai užsienyje ir Lietuvos atstatymo darbui koordinuoti LLKS Tarybos Prezidiumas turi LLKS Užsienio Delegatūrą, kuri, bendradarbiaudama su Vakarų valstybėse akredituotais Lietuvos atstovais, sudarinėja komisijas bei delegacijas ginti ir atstovauti Lietuvos reikalus Suvienyty Nacijų Organizacijoje, įvairiose konferencijose ir kitose tarptautinėse institucijose.

11. LLKS Užsienio Delegatūros nariai iš savo tarpo išsirenka LLKS Užsienio Delegatūros Pirmininką, kuris skaitomas LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininko Pavaduotoju.

12. LLKS Užsienio Delegatūros nariai laikomi lygiateisiais LLKS Tarybos nariais.

13. Šiai Deklaracijai vykdyti nuostatus leidžia LLKS Taryba.

14. Lietuvos valstybės atstatymas, ligi Seimo bus priimta ir paskelbta žmogaus laisvės ir demokratijos siekimus atitinkanti valstybės konstitucija, vykdomas pagal šioje Deklaracijoje paskelbtus nuostatus ir 1922 m. Lietuvos Konstitucijos dvasią.

15. Atstatytoji Lietuvos valstybė garantuoja lygias teises visiems Lietuvos piliečiams, nepprasikaltusiems lietuvių tautos interesams.

16. Komunistų partija, kaip diktatūrinė ir iš esmės priešinga pagrindiniam lietuvių tautos siekimui ir kertiniam Konstitucijos nuostatui – Lietuvos nepriklausomumui, – nelaikoma teisine partija.

17. Asmenys, bolševikinės arba vokiškosios okupacijos metu išdavę Tėvynę bendradarbiavimu su priešais, savo veiksmais ar įtaka pakenkę tautos išsilaisvinimo kovai, susitepę išdavystėmis ar krauju, yra atsakingi prieš Lietuvos Teismą.

18. Konstatuojama teigiama religijos įtaka ugdant tautos moralę ir palaikant jos atsparumą sunkiausiu laisvės kovų laikotarpiu.

19. Socialinė globa nėra vien atskirų piliečių ar organizacijų reikalas, bet vienas pirmųjų valstybės uždavinių. Ypatingą globą valstybė teikia išsilaisvinimo kovose nukentėjusiems asmenims ir jų šeimoms.

20. Socialinių problemų racionalus išsprendimas ir krašto ūkinis atstatymas yra susijęs su žemės ūkio, miestų ir pramonės reforma, kuri vykdoma pačioje nepriklausomo gyvenimo pradžioje.

21. LLKS Taryba, glaudžioje vienybėje su kovojančia tauta, kviečia visus geros valios lietuvius, gyvenančius Tėvynėje ir už jos ribų, pamiršti įsitikinimų skirtumus ir įsijungti į aktyvų tautos išsilaisvinimo darbą.

22. LLKS Taryba, prisidedama prie kitų tautų pastangų sukurti pasaulyje teisingumu ir laisve pagrįstą pastovią taiką, besiremiančią pilnutiniu įgyvendinimu tikrosios demokratijos principų, išplaukiančių iš krikščioniškosios moralės supratimo ir paskelbtų Atlanto Chartijoje, Keturiuose Laisvėse, 12-je Prezidento Trumeno Punkty, Žmogaus teisių Deklaracijoje ir kitose teisingumo ir laisvės Deklaracijose, prašo visą demokratinį pasaulį pagalbos savo tikslams įgyvendinti.¹²

12 Po deklaracija yra šis priedas: „Okupuotoji Lietuva, 1949.II.16. LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkas Vytautas, LLKS Tarybos nariai: Faustas, Kardas, Merainis, Naktis, Užpalis, Vanagas, Žadgaila“ (Valstybės žinios, 1999, Nr. 11-241). 2010 m. gruodžio 2 d. įstatymu šių partizanų vadų statusas buvo prilygintas Lietuvos nepriklausomybės akto signatarų statusui. Valstybės žinios, 2010, Nr. 148-7565.

Visų pirma reikia pasakyti, kad jokia kita okupuota tauta nepriėmė tokio lygmens teisės akto nei Antrojo pasaulinio karo metu, nei po jo. Perskaičius šią deklaraciją, į akis krenta jos autorių neįtikėtinas idealizmas, teisinis išprusimas ir politinis įžvalgumas. Sunku patikėti, kad šis tekstas galėjo būti sukurtas bunkeryje, aplinkui siaučiant okupantui, ir kad jo autoriai neturėjo teisinio išsilavinimo¹³. Nors Deklaracija yra steigiamojo pobūdžio dokumentas, tačiau ji pagal savo turinį ir formą labiau panaši į Laikinąją Konstituciją, numatančią valstybės sąrangos principus, nei į nepriklausomybės aktą, kuris paprastai būna glaustesnis dokumentas. Vis dėlto Deklaraciją, panašiai kaip ir 1918 m. vasario 16-osios aktą, reikėtų laikyti ne ordinariu, „teisės aktu“, kaip būtų galima susidaryti nuomonę iš 1999 m. sausio 12 d. įstatymo teksto, ir net ne konstituciniu, o virš(*supra*)konstituciniu dokumentu, kuris priimamas lemtingais tautai ir valstybei istoriniais momentais ir kuriuo siekiama kurti kitą tikrovę¹⁴. Todėl, panašiai kaip ir 1918 m. vasario 16-osios akte, Deklaracijoje galima įžvelgti *steigiamojo*, *tarptautinio* ir *demokratinio* pobūdžio nuostatas (klauzules), kurios ir bus čia nagrinėjamos plačiau.

1. Deklaracijos *steigiamojo* pobūdžio nuostatos

Steigiamąjį bet kurio akto pobūdį visų pirma parodo jo intencija sukurti ką nors nauja, kas iki tol neegzistavo. Pirmiausia paminėtina, kad ši Deklaracija, panašiai kaip ir 1918 m. vasario 16-osios Aktas, buvo priimta okupacijos sąlygomis. Taip pat ir Deklaracijos priėmimo data (vasario 16-oji) yra nuoroda į 1918 m. vasario 16-osios Nepriklausomybės Aktą. Tačiau, skirtingai nei pastarasis Aktas, Deklaracija neturi pretenzijos jau pačiu jos priėmimu konstatuoti nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo, todėl jos steigiamasis pobūdis yra silpnesnis nei minėto Nepriklausomybės Akto. Visgi Deklaracijoje išsakomas siekis nepriklausomą Lietuvos valstybę atkurti (neapibrėžtoje) ateityje¹⁵, kita vertus, jos tekste dažnai vartojamas ir *esamasis*, o ne būsimasis laikas¹⁶. Tačiau įdomiausia šiuo atžvilgiu yra 3 straipsnio gramatinė formuluotė: „valstybinė Lietuvos santvarka – demokratinė respublika“. Brūkšnys šiuo atveju pasirinktas neatsitiktinai, nes jis ir įgalina išvengti būtinybės vartoti esamąjį laiką, kuris okupacijos sąlygomis gali būti vertinamas dviprasmiškai, tačiau kaip tik ir turi esamojo laiko „užtaisą“, kuris sustiprina Deklaracijos steigiamąjį pobūdį. Tik perskaičius Deklaracijos 6 straipsnį, teigiantį, kad „*nuo okupacijos pabaigos ligi susirenkant* demokratiniam Lietuvos Seimui <...>“, bei 8 straipsnį „*atstačius Lietuvos Nepriklausomybę, ligi susirenkant Seimui* <...>“, galima suprasti, jog Deklaracijos

13 Kaip minėta, jos turinio tekstui neabejotiną reikšmę turėjo VLIK'o 1944 m. vasario 16-osios atsisaukimas ir 1946 m. balandžio 23 d. Pietų Lietuvos partizanų deklaracija.

14 Pavyzdžiui, Vytautas Sinkevičius teigia, kad Deklaracija yra *pirminis* konstitucinės teisės šaltinis. Žr.: SINKEVIČIUS, V. Įstatymo dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos vaidmuo ir vieta Lietuvos teisės sistemoje. *Parlamento studijos* (mokslo darbai). 2004, Nr. 1, p. 25.

15 Tam tikslui joje kartais vartojamas būtojo laiko neveikiamasis dalyvis, pavyzdžiui, žr. 15 punktą: „*atstatytoji Lietuvos valstybė* garantuoja lygias teises visiems Lietuvos piliečiams, nepprasikaltusiems lietuvių tautos interesams“.

16 Pavyzdžiui: „LLKS Taryba <...> yra aukščiausias tautos politinis organas“; „LLKS Tarybos ir jos Prezidiumo būstinė yra Lietuvoje“; „įstatymų leidžiamąją galią turi Laikinoji Tautos Taryba“ ir pan.

kūrėjai visgi pripažįsta tuometinę okupacinę tikrovę kaip faktą, tačiau kartu ir atmeta ją kaip neteisėtą ir neteisinę.

Taigi į šią Deklaraciją galima žiūrėti kaip į laikinojo pereinamojo (tranzitinio) laikotarpio steigiamąjį aktą, nustatantį būsimos Konstitucijos pagrindinius principus. Šis pereinamasis laikotarpis nuo 1949-ųjų užtruko daugiau nei keturiasdešimt metų. Taigi, nors pati Deklaracija neatkuria nepriklausomos valstybės, tačiau ji aiškiai pabrėžia nepripažįstanti Lietuvos sovietinės okupacijos. Deklaracija leidžia suprasti, kad, nežiūrint į okupacinę Lietuvos tikrovę, 1918 m. vasario 16-osios Aktu konstatuotas tautos suvereniteto principas nenustojo galios ir kad aukščiausioji suvereni galia Lietuvoje priklauso lietuvių, o ne kitai tautai ar kuriai nors „socialinei klasei“ (žr. Deklaracijos Preambulę, 1, 4, 7, 15, 16, 17, 18, 21 straipsnius). Panašiai kaip ir 1918 m. vasario 16-osios Akte, lietuvių (etninė) tauta čia pasirodo kaip pirminis valstybinio suvereniteto reiškėjas, pabrėžiant jos skirtumą ateityje įsteigtinai politinei pilietinei Lietuvos tautai.

Antra, Deklaracijoje, panašiai kaip 1918 m. vasario 16 d. Akte, yra nurodytas jos priėmimo *subjektas* – Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio Taryba, kuris yra ne tik „vienintelė lietuvių tautos atstovybė“, bet ir „aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai“, nes, skirtingai nuo 1917 m. veikusių Lietuvos Tarybos, LLKS Taryba buvo visų pirma karinė struktūra. Todėl aukščiausios politinės tautos atstovybės funkcijas ji prisiėmė tik dėl brutalaus sovietinės okupacijos, kuri neleido Lietuvoje ne tik demokratinių rinkimų, bet net ir tokių, kokie buvo suorganizuoti 1917 m. vokiečių okupacijos metu. Taigi sovietinės okupacijos sąlygomis nebuvo įmanoma suorganizuoti demokratinių rinkimų Lietuvoje, todėl susivieniję ginkluotos rezistencijos už politinę valstybės laisvę vadai, t. y. patys aktyviausi Lietuvos piliečiai (šiandien sakytume – pilietinės visuomenės nariai), pasiskelbė lietuvių tautos valios reiškėjais bei aukščiausiu *kariniu* ir *politiniu* organu. Čia tam tikras paraleles galima būtų nubrėžti su Prancūzijos Antrojo pasaulinio karo rezistencijos dalyviais, kurių vadovybė užsienyje vokiečių okupacijos metu save laikė aukščiausiu tautos politiniu organu, o generolas Charles De Gaulle'is buvo tiek Prancūzijos vyriausybės egzilyje vadovu, tiek ir Laikinosios vyriausybės ministru pirmininku po karo (iki 1946 m.), kas Lietuvos pasipriešinimo dalyviams buvo gerai žinoma¹⁷. Tuo tarpu susivienijusiai Lietuvos partizanų vadovybei labai svarbu buvo konstatuoti, kad Lietuvos aukščiausioji politinė valdžia okupacijos metu yra ne kur nors užsienyje, bet Lietuvoje. Kartu buvo svarbu, kad būtent LLKS Taryba okupacijos sąlygomis *de iure* prisistato kaip lietuvių tautos, t. y. suvereno, atstovas ir, panašiai kaip ir Lietuvos Valstybės Taryba pagal 1918 m. Laikinąją Konstituciją¹⁸, išreiškia tautos suverenitetą arba *suprema potestas*.

¹⁷ Charles De Gaulle'is yra laikomas Penktosios Prancūzijos Respublikos kūrėju, o 1958 m. jis tapo pirmuoju Penktosios Respublikos Prezidentu.

¹⁸ 1918 m. lapkričio 2 d. Lietuvos valstybės laikinosios konstitucijos pamatiniai dėsniai. *Lietuvos aidas*, 1918 m. lapkričio 13 d., Nr. 130(178).

Čia įdomu pastebėti, kad Deklaracijos priėmimo subjekto – Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio Tarybos – ir pačios Deklaracijos santykį galima apibūdinti kaip hermeneutinį ratą, analogišką Lietuvos Tarybos ir 1918 m. vasario 16-osios Akto santykiui. Viena vertus, LLKS Taryba priima Deklaraciją, bet kita vertus, kaip tik Deklaracija (teisine prasme) sukuria pačią LLKS Tarybą. Filosofiniais terminais tariant, kiekvienas steigiamojo pobūdžio teisės aktas parodo teisės tam tikrą transcendentinį retrospektyvumą, nes jo priėmimo metu negalioja jokia pozityvi teisės norma, kuria remiantis ji būtų galima priimti. Be to, paprastai steigiamasis aktas tam, kad būtų įsteigtas, privalo pažeisti galiojančią pozityviąją teisę¹⁹ (tai tinka ir kitiems steigiamiesiems aktams, kaip antai 1918 m. vasario 16 d. ir 1990 kovo 11 d. aktai). Taigi čia pastebime jau minėtą paradoksą, nes kaip tik LLKS Taryba priima Deklaraciją, tačiau pati Deklaracija teisine prasme ir įsteigia Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio Tarybą.

Nors Deklaracijoje nepaminėta, kaip ir kur buvo sukurta LLKS Taryba, tačiau jos 1 straipsnyje teigiama, kad ji atstovauja „visas Lietuvos teritorijoje esančias vieningos vadovybės vadovaujamas karines visuomenines grupuotes“. Iš Deklaracijos pabaigoje esančių jos signatarų parašų galima suprasti, kad ją sudaro jau minėti 8 asmenys – Lietuvoje veikusių partizanų grupuočių, nusprendusių vienyti į vieną pasipriešinimo okupacijai vienetą, vadai. Pagal Deklaracijos 12 straipsnį, ateityje sudarytos LLKS Užsienio Delegatūros nariai taip pat turėtų būti laikomi lygiateisiais LLKS Tarybos nariais.

Čia svarbu paminėti, kad LLKS Taryba neprisiskiria įstatymų leidėjo funkcijų, nes jos pagrindinis uždavinys buvo visų pirma *karinis* – t. y. vadovauti tautos išsilaisvinimo kovai, ir *politinis* – okupacijos sąlygomis pasistengti išlaikyti politinę tautos atstovybę iki galimybės atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Ateityje, pasibaigus sovietinei okupacijai (iki Seimo demokratinių rinkimų), numatoma sukurti kitą laikinąją atstovybę – Laikinąją Tautos Tarybą, kuri turėtų vykdyti įstatymų leidybos funkciją. Nors Deklaracijoje tiesiogiai tai nepasakyta, tačiau sistemiškai vertinant jos 1, 6, 7 ir 8 straipsnius galima manyti, kad pasibaigus okupacijai ir suformavus Laikinąją Tautos Tarybą LLKS Taryba savo, kaip tautos atstovybės, funkcijas turėjo perleisti platesnei tautos atstovybei, t. y. jau minėtai Laikinajai Tautos Tarybai, kuri turėtų būti sudaryta, kaip teigiama Deklaracijoje, iš visų vieningai su LLKS Taryba (Lietuvoje ir užsienyje) kovojusių karinių struktūrų (sričių, apygardų, rinktinių) bei „aukštųjų mokyklų, kultūrinių, religinių organizacijų bei sąjūdžių ir tautoje atramą turinčių politinių partijų atstovų, prisilaikant proporcingo atstovavimo principo“. Atrinkti į Laikinąją Tautos Tarybą (Lietuvoje kovojusių karinių struktūrų bei pagrindžio kultūrinių ir religinių organizacijų) atstovus greičiausiai būtų turėjusi pati LLKS Taryba.

Kita svarbi Deklaracijoje minima institucija yra *LLKS Tarybos Prezidiumas*, kuris paminėtas penkiuose Deklaracijos straipsniuose (2, 8, 9, 10, 11). Tačiau LLKS Tarybos nariai kaip Deklaracijos signatarai paminėti šio dokumento pabaigoje, o Tarybos

¹⁹ Prancūzų filosofas Jacques Derrida tai vadina teisės „neteisiškumu“. Žr. pavyzdžiui: DERRIDA, JACQUES. *Force of Law: The Mystical Foundation of Authority. In Deconstruction and the Possibility of Justice*. Routledge, 1992, p. 22–29.

Prezidiumo narių sąrašo Deklaracija nepateikia, išskyrus Prezidiumo Pirmininką – (Joną Žemaitį) Vytautą. Istoriniu požiūriu vertinant patį „Prezidiumo“ terminą visų pirma iškyla dar 1917 m. rugsėjį iš 6 asmenų išrinktas²⁰ Valstybės Tarybos *Prezidiumas*, kuris pereinamuoju laikotarpiu, t. y. iki pirmojo Ministrų kabineto sudarymo, vykdė Vyriausybės funkcijas. Nors *expressis verbis* Deklaracijoje ir nepamirėta, tačiau LLKS Tarybos Prezidiumui taip pat suteiktos nuolat veikiančios vykdomosios valdžios funkcijos (2 straipsnis: „LLKS Tarybos ir jos Prezidiumo būstinė yra Lietuvoje“). Deklaracijoje nepamirėta Prezidiumo sudarymo tvarka ir jo narių skaičius, tačiau, kaip minėta, jis buvo išrinktas posėdyje iš 4 narių: Prezidiumo Pirmininkas ir trijų sričių vadai – Prezidiumo Pirmininko pavaduotojai. Taigi pusė iš 8 LLKS Tarybos narių sudarė Prezidiumą. Tiesa, pagal Deklaracijos 11 straipsnį į Prezidiumą ateityje turėjo įeiti ir užsienyje išrinktas Užsienio Delegatūros pirmininkas, kuris *ex officio* turėjo užimti LLKS Tarybos Prezidiumo vicepirmininko pareigas. Tačiau faktiškai okupacijos sąlygomis 1949 m. vasarį iš keturių asmenų išrinktas LLKS Tarybos Prezidiumas nuolat *in corpore* veikti negalėjo, todėl realiai Prezidiumo pareigas ėjo Prezidiumo Pirmininkas Jonas Žemaitis-Vytautas. Prezidiumo vienasmeniškas atsispindi ir Deklaracijos 9 straipsnyje, pasak kurio, po nepriklausomybės atkūrimo Laikinoji Lietuvos Vyriausybė turės būti sudaroma kaip tik Prezidiumo Pirmininko (o ne viso Prezidiumo *in corpore*) pavedimu.

Taigi čia iškyla LLKS Tarybos *Prezidiumo Pirmininko*, okupacijos sąlygomis faktiškai įkūnijančio ne tik Prezidiumą, bet ir visą LLKS Tarybą, reikšmė. Pagal Deklaracijos 8 straipsnį, atstčius Lietuvos Nepriklausomybę, „ligi susirenkant Seimui“, Respublikos Prezidento pareigos yra priskiriamos LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkui. Iš dabartinės perspektyvos vertinant šią Deklaracijos nuostatą, stebina jos signatarų tikėjimas greita galimybe atkurti valstybės nepriklausomybę, kuris tačiau išsipildė tik po keturiasdešimt vienerių metų. Lietuvos Respublikos Prezidento pareigybės atkūrimo susiejimą su Seimo rinkimais čia reikėtų aiškinti Deklaracijos angažavimusi Lietuvos valstybės atkūrimą konstruoti pagal parlamentinę „1922 m. Lietuvos Konstitucijos dvasią“, pagal kurią valstybės Prezidentą rinko Seimas. Taip pat čia pastebėtina, kad, kiek skirtingai nei tai konstatuota jau minėtos 2009 m. kovo 12 d. Seimo Deklaracijos tekste, 1949 m. vasario 16 dienos Deklaracija jos priėmimo metu neįkuria Respublikos Prezidento pareigybės, ši pareigybė yra projektuojama ateityje – „atstčius Lietuvos Nepriklausomybę“. Todėl LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininką Joną Žemaitį-Vytautą korektiškiau būtų vadinti tiesiog okupuotos ir kovojančios Lietuvos valstybės vadovu (kaip ir yra įvardyta Seimo minėto teisės akto pavadinime) ir šį jo, kaip *de iure* valstybės vadovo, statusą reikėtų sieti ne tiek su į ateitį nukreiptu Deklaracijos 8 straipsniu, kiek su jos 1 straipsniu, pagal kurį LLKS Taryba „okupacijos metu yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei tautos išsilaivinimo kovai“. Todėl visiškai logiška, kad okupacijos sąlygomis aukščiausiojo tautos politinio organo vadovas *de iure* ėjo okupuotos valstybės vadovo pareigas.

20 Žr., pavyzdžiui: MAKSIMAITIS, M. Mažoji konstituenta. Lietuvos Taryba atkuriant valstybingumą. *Justitia*. 2011, p. 38.

Čia būtina paminėti ir Deklaracijos 10–12 straipsnių nuostatas apie ateityje turėsią būti sudarytą LLKS „Užsienio Delegatūrą“ ir siekį per šią Delegatūrą kartu su tuomet užsienyje veikusiais akredituotais Lietuvos diplomatais²¹ atstovauti Lietuvai prieš trejus metus įkurtoje Jungtinių Tautų Organizacijoje (JTO Deklaracijoje vadinama Suvienytų Nacijų Organizacija). Deklaracijoje numatytas dvejopas Užsienio Delegatūros statusas: viena vertus, tai tarsi LLKS Tarybos Užsienio reikalų ministerija, kita vertus – jos nariai turėjo būti lygiateisiai LLKS Tarybos nariai, o Delegatūros pirmininkas, kaip minėta, *ex officio* turėjo eiti LLKS Tarybos Prezidiumo vicepirmininko pareigas.

Trečia, jau minėta, kad Deklaracija nustatė ir tam tikrus teisinius konstitucinius būsimos Lietuvos nepriklausomos valstybės pagrindus, kurie, pasak Deklaracijos signatarų, pereinamuoju laikotarpiu „ligi Seimo bus priimta ir paskelbta žmogaus laisvės ir demokratijos siekimus atitinkanti valstybės konstitucija“ turėtų remtis „1922 m. Konstitucijos dvasia“ (14 straipsnis). Tai yra svarbi Deklaracijos nuostata, parodanti jos signatarų siekį atkurti Lietuvoje demokratinę santvarką. Čia įdomu pastebėti, kad dabar galiojančios 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulė „teisinius pamatus“ grindžia visomis Pirmosios Lietuvos Respublikos Konstitucijomis, t. y. neišskiria Deklaracijoje paminėtos tik 1922 m. Konstitucijos. Taip yra visų pirma dėl to, kad nežiūrint į 1928 m., ypač į 1938 m. Konstitucijos autoritarinį pobūdį buvo norima parodyti Lietuvos valstybingumo tęstinumą, kas ir buvo konstatuota VLIK'o 1944 m. vasario 16-osios atsišaukime. O Deklaracijos signatarų sprendimą remtis 1922 m. Konstitucijos dvasia lėmė minėtas nedemokratiškas 1928 m. ir 1938 m. Lietuvos valstybės konstitucijų pobūdis, todėl joje buvo norima pabrėžti ne tiek būsimą parlamentinę (o ne prezidentinę) valstybės *valdymo formą*, kiek būsimą valstybės *demokratinį pobūdį*. Kartu vertinant Deklaracijos, kaip Lietuvos steigiamojo akto, poveikį dabartinei Lietuvos Respublikos konstitucinei sąrangai pripažintina, kad 1922 m. Konstitucija buvo vienas iš pagrindinių dabartinės 1992 m. Konstitucijos rengimo šaltinių²². Visgi pagrindinis dabartinės Konstitucijos iš 1922 m. Konstitucijos perimtas konstitucinis principas yra ne tik ir ne tiek parlamentarizmas, kiek *demokratija*.

2. Deklaracijos tarptautinė klauzulė

Vienas iš didžiausių Deklaracijos siurprizų yra jos nuostatos, susijusios su tarptautine teise, arba vadinamoji *tarptautinė klauzulė*. Steigiamojo pobūdžio aktai paprastai nuo-

21 Deklaracijos priėmimo metu užsienyje veikė šie Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas Stasys Lozoraitis (kuris okupacijos sąlygomis buvo aukščiausias legalus valstybės pareigūnas), pasiuntinys prie Šventojo Sosto Stasys Girdvainis, Lietuvos atstovas Paryžiuje Stasys A. Bačkis, pasiuntinys Didžiojoje Britanijoje Bronius Kazys Balutis, pasiuntinys Jungtinėse Valstijose Povilas Žadeikis, Šveicarijoje, mirus pasiuntiniui Jurgiui Šauliui, formaliai jo pareigas ėjo Albertas Gerutis. Žr., pavyzdžiui: LOZORAITIS, K. Žvilgsnis į vilties diplomatią; PETRAITYTĖ, A. Lietuvos diplomatinė tarnyba Berno ir Paryžiaus konferencijose. Iš *Lietuvių diplomatija išsivijoje 1940–1991*. Vilnius: Versus aureus. 2007, p. 11–13; 159, 160.

22 Vertinant du pagrindinius 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektus akivaizdžiai 1922 m. Konstitucijos įtaka parlamentinės Konstitucijos rengimo grupės projektui (vadinamajam K. Lapinsko projektui), o Santaros grupės (arba E. Jarašiūno) projekto nuostatomis ji darė mažesnę įtaką.

rodą į tarptautinės teisės šaltinius ar principus pateikia norėdami sustiprinti jo teisinį pagrindimą. Jau minėta, kad pirminis steigiamasis aktas negali remtis jokia pozityviosios teisės norma, nes dažniausiai tam, kad jis atsirastų, reikia sulaužyti tuomet galiojančią pozityviąją teisę. Taigi nuoroda į tarptautinę teisę steigiamojo pobūdžio akte turi sustiprinti jo teisinį pobūdį. Tokia nuostata ypač tinka nepriklausomybės deklaracijoms ir konstitucijoms. Vertinant šios Deklaracijos tarptautinę klauzulę, sunku suvokti, kaip teisės nestudijavę partizanų vadai galėjo sugalvoti į jos tekstą įrašyti šią tarptautinės teisės klauzulę. Taip atsitiko greičiausiai intuityviai ieškant, kuo galima būtų pagrįsti savo siekį partizaninio karo metu nepripažinti sovietinės okupacijos ir projektuoti nepriklausomos valstybės atkūrimą.

Visų pirma reikia konstatuoti, kad Deklaracijoje nėra *expressis verbis* pabrėžta, jog Lietuvos sovietinė okupacija kartu yra ir tarptautinės teisės pažeidimas. Manytina, kad Deklaracijos signatarams nebuvo žinoma apie neteisėtą 1939 m. Molotovo ir Ribentropo paktą, todėl šis tarptautinės teisės pažeidimas Deklaracijoje nepaminėtas. Be to, tarptautinėje klauzulėje nerandame ir nuorodos dėl sovietinės okupacijos ir aneksijos metu įvykdyto SSRS ir Lietuvos dvišalių tarptautinių sutarčių pažeidimo bei nuorodos į šios okupacijos metu galiojusio Tautų Sąjungos Statute įtvirtintų bei paprotinės tarptautinės teisės pripažįstamų principų pažeidimų (pavyzdžiui, *ex iniuria non oritur ius*, valstybių suverenos lygybės, jėgos prieš užsienio valstybę nenaudojimo, nesikišimo į kitų valstybių vidaus reikalus ir kt.²³). Tačiau Deklaracijos 22-ame punkte randame nuorodas į keturis tuometinius tarptautinės teisės šaltinius: 1) Atlanto Chartiją, 2) Keturias Laisves, 3) 12-ka JAV Prezidento Trumeno Punktų ir 4) (Visuotinę) Žmogaus Teisių Deklaraciją, kuriuose tiesiogiai ir netiesiogiai atsispindi vienas iš svarbiausių tarptautinės teisės principų – tautų apsisprendimo principas. Visgi toks tarptautinių dokumentų sąrašas kelia nuostabą, labiausiai, aišku, Deklaracijos nuoroda į Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją.

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje Paryžiuje buvo priimta 1948 m. gruodžio 10 d., t. y. du mėnesiai prieš LLKS Tarybos 1949 m. vasario 16-osios Deklaraciją. Neįtikėtina, tačiau nuoroda į šį svarbų tarptautinį dokumentą rodo, kad 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos signatarai puikiai suprato tarptautinę Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos reikšmę. Pastarasis dokumentas – tai pasaulio bendruomenės bandymas po Antrojo pasaulinio karo šalia pozityviosios teisės sampratos rasti naują teisės paradigmą ir teisės šaltinį, kuris būtų nepriklausomas nuo įstatymų leidėjo valios ir kuris ne tik suteiktų galimybę įvykdyti tarptautinį teisingumą karo agresorių atžvilgiu, bet ir ateityje galėtų padėti išvengti autoritarinių režimų ir jų sukeltų prievartos ir žiaurumų padarinių²⁴. Tokia nauja pokarinė teisės sampratos pa-

radigma buvo prigimtinių žmogaus teisių idėja, kurios ištakų galima rasti antikos stoikų filosofijoje, viduramžių krikščionybės požiūryje į žmogaus orumą bei Naujųjų amžių individualizme. Taigi minėta daugiašale tarptautine sutartimi buvo norima tarptautiniu lygiu garantuoti idėją, kad prigimtinių žmogaus teisės yra lygiavertis teisės šaltinis, nepriklausomas nuo pozityviosios teisės, ir kad prigimtinių žmogaus teisių negalima paneigti pozityviosios teisės priemonėmis²⁵. Taigi LLKS Taryba, atstovaujanti lietuvių tautai, jau šaltojo karo pradžioje atsistojo greta kitų tautų ir pareiškė apie savo siekį prisidėti prie „pasaulyje teisingumu ir laisve pagrįstos pastovios taikos“ sukūrimo. Tačiau Taryba savo Deklaracijoje kartu siekia parodyti, kad ši visuotinė taika negali būti pasiekta pažeidžiant prigimtines žmogaus teises, vykdamas kurios nors tautos genocidą ir pažeidžiant tautų apsisprendimo teisę. Matyt, ir šio steigiamojo akto formą („Deklaracija“) nulėmė 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos pavadinimas.

Deklaracijoje minimos „keturios laisvės“ yra JAV prezidento Franklino D. Roosevelto 1941 m. sausio 6 d. kreipimės į Kongresą performuluotos JAV Konstitucijos 1-oje Pataisoje numatytos visuotinės žmogaus laisvės: žodžio ir saviraiškos laisvė, religijos laisvė, laisvė nuo skurdo ir laisvė nuo baimės²⁶. Sovietinės okupacijos vykdomo teroro ir žmogaus teisių visiško nepaisymo akivaizdoje Deklaracijos signatarai šias keturias laisves priešino žiauriai pokario tikrovei. Manytina, kad Deklaracijos nuoroda į šias laisves buvo įtraukta ne tik dėl jos žmogaus teisių apsaugos lygmens, bet ir dėl to, kad Rooseveltas minėtoje kalboje „laisvę nuo skurdo“ susiejo su kiekvienos tautos teise į taikų sugyvenimą (angl. <...> *will secure to every nation a healthy peacetime life for its inhabitants*), o laisvę nuo baimės susiejo su nusiginklavimo siekiu.

Kitas Deklaracijoje minimas tarptautinės teisės šaltinis – Atlanto Chartija, kurią 1941 m. rugpjūčio 14 d. pasirašė ir paskelbė JAV prezidentas Franklinas D. Rooseveltas ir Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas Winstonas Churchillis. Jis tapo vienu

- kadangi žmogaus teisių nepaisymas ir niekinimas pastūmėjo vykdyti barbariškus aktus, kurie papiktino žmonijos sąžinę, ir didžiausiu paprastų žmonių siekiu buvo paskelbtas pasaulio, kuriame žmonės turi žodžio bei įsitikinimų laisvę ir yra išlaisvinti iš baimės ir skurdo, sukūrimas;
- kadangi būtina, kad žmogaus teisės saugotų įstatymo galia, idant žmogus nebūtų priverstas, nerasdamas jokios kitos išeities, sukilti prieš tironiją ir sprespaudą;
- kadangi būtina skatinti draugiškų tautų santykių plėtrą;
- kadangi Jungtinių Tautų Chartijoje tautos vėl parvartino savo tikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis, žmogaus, kaip asmenybės, orumu ir vertybe, lygiomis moterų ir vyrų teisėmis ir pasiryžo skatinti socialinę pažangą bei geresnio gyvenimo didesnės laisvės sąlygomis siekti;
- kadangi valstybės narės yra įsipareigojusios bendradarbiaudamos su Jungtinėmis Tautomis siekti, kad būtų skatinama visuotinė pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms ir jų būtų paisoma;
- kadangi bendras šių teisių ir laisvių supratimas yra nepaprastai svarbus, idant šis įsipareigojimas būtų visiškai įvykdytas. Žr., pavyzdžiui: *Žmogaus teisės*. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Mintis, 1991.

25 Beje, 1948 m. gruodžio 10 d. JTO Generalinėje Asamblėjoje balsuojant už Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, Sovietų Sąjunga kartu su kitomis sovietinio bloko valstybėmis susilaikė, t. y. nors ir nepritarė, tačiau nebalsavo ir prieš. Žr.: HANNIKAINEN, L. CSCE State Adherence to Human Rights Conventions. In *Human Rights in a changing East/West perspective*. Printer Publishers, 1990, p. 334–365.

26 LASH, JOSEPH P. *Roosevelt and Churchill. 1939-1941. The partnership that saved West*. New York, 1976, p. 279. Beje, šios keturios laisvės vėliau buvo inkorporuotos į 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos preambulės tekstą.

23 Apie šiuos tarptautinės teisės pažeidimus, įvykdytus sovietinės okupacijos ir aneksijos metu, žr.: ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius, 2005, p. 59–164.

24 Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos Preambulė:
– Kadangi visų žmonių giminės narių prigimtiniu orumu ir lygių bei neatimamų teisių pripažinimas yra laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindas;

iš pagrindinių antihitlerinės koalicijos programinių dokumentų, kuriame buvo susitarta kariauti iki visiško Vokietijos sutriuškinimo. Chartija buvo apsvastyta ir priimta Atlanto konferencijoje, JAV karinėje jūrų bazėje Niūfaundlende. Beje, 1941 m. rugsėjo 24 d. prie Chartijos prisijungė ir SSRS. Šioje Chartijoje kalbama apie kolektyvinio saugumo sukūrimą ir taikos išsaugojimą pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, nors tuo metu JAV dar nebuvo įstojusi į karą²⁷. Kadangi Atlanto Chartijos 3 straipsnyje buvo proklamuota visų tautų teisė į apsisprendimą, tai pavergtųjų tautų buvo interpretuojama kaip įsipareigojimas atkurti visas iki karo egzistavusias nepriklausomas valstybes (neišskiriant nei Baltijos valstybių), todėl ji buvo vienas iš pokario partizaninį pasipriešinimą Lietuvoje skatinusių veiksmų, teikęs partizanams Vakarų intervencijos viltį.

3. Deklaracijos *demokratinė* klauzulė

Tačiau svarbiausia Deklaracijos klauzulė, dėl kurios šį aktą galime neabejotinai laikyti šiuolaikinio Lietuvos konstitucingumo tradicijos ir konstitucinės teisės šaltiniu, yra jos demokratinė klauzulė, kuri paminėta net penkiuose (3, 5, 6, 14 ir 22) Deklaracijos straipsniuose. Toji demokratinė Deklaracijos klauzulė ir skiria ją nuo minėtos 1941 m. birželio 23-iosios Nepriklausomybės deklaracijos. Kitaip tariant, jei į Deklaracijos tekstą nebūtų įtraukta demokratinė klauzulė, jos steigiamojo ir tarptautinio pobūdžio nuostatos taip pat prarastų didelę dalį reikšmingumo, o pats dokumentas negalėtų būti laikomas Lietuvos virš(*supra*)konstituciniu teisės aktu. Jau buvo konstatuota, kad Deklaracijos 3 straipsnyje teigiama, jog „valstybinė Lietuvos santvarka – demokratinė respublika“. Šiuo teiginiu Deklaracijos rengėjai pateikia netiesioginę nuorodą į 1920 m. gegužės 15 d. rezoliucijos ir 1922 m. Konstitucijos tekstus, turinčius analogiškas nuostatas. Tačiau, kaip minėta, ypač stebina gramatinė Deklaracijos 3 straipsnio forma²⁸, kuri leidžia interpretuoti ją ir taip, tarsi demokratijos klauzulė projektuojama ne tik kaip *ateityje* atkurtos Lietuvos pamatinis valstybinės santvarkos ir teisės principas, bet ir kaip *esamojo laiko* nuoroda į Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio (kaip tam tikrą okupacijos sąlygomis veikiančią kvazivalstybinę struktūrą) demokratinę visuomeninę politinę sistemą. Deklaracijos 14 punkte demokratijos principas yra suformuluotas kaip naujos Lietuvos Konstitucijos kūrimo pagrindas, o 1922 m. Konstitucija, beje, vienintelė prieškarinė Lietuvos demokratinė Konstitucija, nurodyta kaip po karo atkurtinos Lietuvos valstybės teisinis konstitucinis pagrindas. Deklaracijos 5 ir 6 straipsniuose demokratija paminėta būsimųjų rinkimų ir parlamento bei vyriausybės formavimo kontekste, o 22 straipsnyje demokratijos principas suformuluotas kaip pokarinės pasaulinės tvarkos ir taikos palaikymo pagrindas. Šis demokratinis Deklaracijos lygmuo tarsi buvo tarsi priešprieša sudėtingai

autoritarinio prieškarinės Lietuvos režimo patirčiai ir negailestingai totalitarinės sovietinės okupacijos tikrovei. Sovietinės okupacijos ir teroro akivaizdoje rezistencinio karo dalyviams 1918 m. vasario 16 d. Aktas ir 1922 metų Konstitucija pasirodė kaip šviesiausi Nepriklausomos Lietuvos teisinio ir politinio gyvenimo pavyzdžiai, kuriuose nepriklausomybės idėja buvo neatsiejama nuo demokratijos vertybių. Šalia šių nacionalinių aktų Deklaracijos signatarai pabrėžė ir prieš keletą mėnesių priimtos Jungtinių Tautų Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos demokratinį pobūdį. Kaip vienas iš esminių demokratijos elementų Deklaracijoje paminėtas tautos suvereniteto principas bei žmogaus teisės ir laisvės. Deklaracijoje pabrėžiamos ir socialinės asmens teisės (valstybės socialinė globa), kas leidžia manyti, kad Deklaracijos kūrėjai ateities Lietuvą projektavo kaip socialiai orientuotą valstybę. Galima drąsiai teigti, kad šios demokratinės Deklaracijos nuostatos buvo išpildytos atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, nes tiek 1990 m. kovo 11 d. Aktas, tiek 1992 m. Konstitucija aiškiai ir nedviprasmiškai pabrėžė atkurtos Lietuvos valstybės siekį kurti demokratinę teisinę valstybę, besiremiančią prigimtaine žmogaus teisių samprata, įtvirtinta tarptautiniuose ir regioniniuose žmogaus teisių dokumentuose, ir taip prisidėti prie taikos ir stabilumo stiprinimo Europoje ir pasaulyje.

Išvados

1. 1949 metais įkurta Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio Taryba, t. y. susivieniję ginkluotos rezistencijos už politinę Lietuvos laisvę vadai, kaip aktyviausios pilietinės visuomenės atstovybė, buvo vienintelis teisėtas organas sovietų okupacijos metu išreikšti lietuvių tautos valią ir kaip *suprema potestas* siekti nepriklausomybės atkūrimo.

2. Deklaracija dėl savo steigiamojo pobūdžio ir konstitucinio turinio gali būti vertinama ne tik kaip būsimos Konstitucijos pamatiniai dėsniai, bet ir kaip virš(*supra*)konstitucinis aktas, kritiniu tautos istorijos metu išreiškęs esmines tautos teises bei politines vertybes, kurios buvo įgyvendintos 1990 metais atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę.

3. Deklaracijos steigiamasis pobūdis atsispindi jos nuorofoje į lietuvių tautą kaip pirminį valstybingumo suvereną, ir sustiprinamas jos tarptautinėje, ypač – demokratinėje klauzulėje, dėl to galima Deklaracijos reikšmę gretinti kitiems steigiamiesiems ir virš(*supra*)konstituciniams aktams: 1918 m. vasario 16-osios ir 1990 m. kovo 11-osios dokumentams.

4. Deklaracijos steigiamasis pobūdis yra silpnesnis nei 1918 m. vasario 16-osios ir 1990 m. kovo 11-osios aktų, nes šiuo dokumentu nebuvo atkurtas Lietuvos valstybingumas, tačiau juo buvo įsteigtas aukščiausias teisinis ir politinis organas (LLKS Taryba), atstovaujantis lietuvių tautai sovietų okupacijos metu ir vadovaujantis tautos išlaisvinimo kovai, o LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkui buvo priskirtos okupuotos Lietuvos *de iure* valstybės vadovo pareigos. Deklaracija taip pat yra dokumentas, kuris okupacijos sąlygomis įteisina visą ginkluoto pasipriešinimo struktūrą (pavadintą Lietuvos Laisvės

27 JAV į karą įstojė tik po Japonijos atakos Perl Harbore 1941 m. gruodį. Plačiau žr.: LASH, JOSEPH P. Op. cit., p. 398–400; 491, 492.

28 Ši gramatinė forma greičiausiai perimta iš 1946 m. balandžio 23 d. Pietų Lietuvos partizanų Deklaracijos 2 straipsnio panašios formulotės: „2. Lietuvos valstybinė santvarka – laisva demokratinė“. Žr.: *Laisvės varpas*. 1946 m. gegužės 5 d., Nr. 6(8).

Kovų Sąjūdžiu), kuri okupacijos metu veikė Lietuvos teritorijoje kaip tam tikras kvazi-valstybinis darinys.

5. Didelę įtaką 1949 m. vasario 16-osios Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracijos turiniui ir formai padarė ne tik 1946 m. balandžio 23 d. Pietų Lietuvos partizanų deklaracijos tekstas, bet ir VLIK'o 1944 m. vasario 16-osios atsisaukimas, todėl Deklaracijos turinys turėtų būti interpretuojamas šių dviejų dokumentų kontekste.

Literatūra

Teisės aktai

1. 1918 m. lapkričio 2 d. Lietuvos valstybės laikinosios konstitucijos pamatiniai dėsniai. *Lietuvos aidas*, 1918 m. lapkričio 13 d., Nr. 130(178).
2. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Laisvės Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos. Valstybės žinios, 1999, Nr. 11-241.
3. Lietuvos Respublikos Seimo Deklaracija „Dėl Jono Žemaičio pripažinimo valstybės vadovu“. Valstybės žinios, 2009, Nr. 30-1166.
4. Lietuvos nepriklausomybės akto signatarų statuso įstatymo pavadinimo, 1, 2 straipsnių ir priedėlio pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 148-7565.
5. *Žmogaus teisės*. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1991.

Specialioji literatūra ir periodika

1. DERRIDA, JACQUES. Force of Law: The Mystical Foundation of Authority. In *Deconstruction and the Possibility of Justice*. Routledge, 1992.
2. HANNIKAINEN, LAURI. CSCE State Adherence to Human Rights Conventions. In *Human Rights in a changing East/West perspective*. Printer Publishers, 1990.
3. JEGELEVIČIUS, SIGITAS. Parlamentarizmo idėja antinacinio pasipriešinimo kontekste. *Parlamento studijos* (mokslo darbai). 2004, Nr. 1.
4. MAKSIMAITIS, MINDAUGAS. Mažoji konstituanta. Lietuvos Taryba atkuriant valstybingumą. *Justitia*, 2011.
5. SINKEVIČIUS, VYTAUTAS. Įstatymo dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos vaidmuo ir vieta Lietuvos teisės sistemoje. *Parlamento studijos* (mokslo darbai). 2004, Nr.1.
6. ŽALIMAS, DAINIUS. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius, 2005.
7. *Į laisvę*. 1944.II.16, No 3 (26). Ekstra laida.
8. *Laisvės varpas*. 1946 m. gegužės 5 d. Nr. 6(8).
9. GAŠKAITĖ, NIJOLĖ. Pasipriešinimo istorija. 1944–1953 metai. *Aidai*. 1997.
10. GAŠKAITĖ–ŽEMAITIENĖ, NIJOLĖ. *Žuvusiųjų Prezidentas*. LGGRTC. 1998.
11. *Lietuvių diplomatija išeivijoje 1940–1991* (straipsnių rinkinys). Vilnius: Versus aureus. 2007.
12. LABANAUSKAS, RAMŪNAS. VLIK'as 1943–1945 metais: nacių ir sovietų pinklėse. *XXI amžius*. 2006 m. sausio 11 d. Nr. 3(1403).
13. LASH, JOSEPH P. *Roosevelt and Churchill. 1939–1941. The partnership that saved West*. New York. 1976.

AGNĖ BARANSKAITĖ

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedros docentė
Socialinių (teisės) mokslų daktarė

KONSTITUCINIO TEISMO KAIP TREČIOSIOS TEISMINĖS VALDŽIOS ATŠAKOS ĮTAKA LIETUVOS TEISINEI SISTEMAI

Straipsnyje analizuojami Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir bendrosios kompetencijos bei administracinių teismų tarpusavio ryšiai, konstitucinės jurisprudencijos įtaka bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų praktikai.

1. Konstitucinių įgaliojimų interpretuoti pagrindinio šalies įstatymo nuostatas prigimtis

Konstitucija yra aukščiausios teisinės galios aktas, kuriame atsispindi visuomenės sutartis – visų Lietuvos Respublikos piliečių demokratiškai priimtas įsipareigojimas jų dabartinei ir būsimosioms kartoms gyventi pagal Konstitucijoje įtvirtintas pamatines taisykles ir joms paklusti, idant būtų užtikrintas valdžios legitimumas, jos sprendimų teisėtumas, žmogaus teisės ir laisvės, idant visuomenėje būtų santarvė¹. Konstitucija yra vientisas aktas. Jo principai ir normos sudaro darnią sistemą, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti taip, kad būtų iškreiptas arba paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes taip būtų iškreipta viso konstitucinio reguliavimo esmė, pažeista Konstitucijoje įtvirtinta vertybių pusiausvyra². Taigi taikant Konstitucijos nuostatas ir principus turi būti užtikrintas ne tik vienos konkrečios konstitucinės normos ar principo tinkamas aiškinimas, taip pat ir taikymas, bet ir užtikrinta, kad toks aiškinimas neiškreiptų visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo, neprieštaraus ne tik Konstitucijos raidei,

1 Žr.: Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 46-2219.

2 Žr.: Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 115-5221; Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 85-3094; Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 105-3894; Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2005, Nr. 63-2235; Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 7-254; Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 51-1849; Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 65-2400; Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2008, Nr. 51-1904.

Ne-131 Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis : recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys : liber amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui / [Rita Aliukonienė, Arvydas Andruškevičius, Agnė Baranskaitė ... [et al.] ; vyriausiasis mokslinis redaktorius Gintaras Švedas] ; Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Strateginio planavimo komitetas, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija. – Vilnius : Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012. – 744 p.
Aut. nurodyti antr. lapo kt. pusėje. – Bibliogr. str. gale

ISBN 978-609-95407-0-2

UDK 34(474.5)(094)

**NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS TEISĖ:
PRAEITIS, DABARTIS IR ATEITIS**

Vyr. moksl. redaktorius GINTARAS ŠVEDAS
Dizainerė GITANA JURKIENĖ

Tiražas 400 egz.

Išleido Vilniaus universiteto Teisės fakulteto *Alumni* draugija
Spausdino UAB „Draugų studija“

9 786099 540702